

NEAMUL MOȘNENILOR PISCĂNENI

ROXANA DOROBANȚU-DINA*

După moartea tragică a lui Vlaicu Piscanul, întâmplată la 1 octombrie 1544, în urma nefericitei lupte de la Fântâna Țiganului¹, domeniul funciar pe care și-l formase în decursul anilor, prin cumpărături, „înfrățiri” și danii primite din partea domnitorilor pe care-i slujise cu „credință”, se destramă fiind reclamat de cei de la care l-a acaparat.

Frații săi (Mihnea, Badea și o soră, Stanca) și fiul adoptiv, Vlaicu (cel mic) fiind personaje mai puțin importante, este explicabilă relativa destrămare a domeniului vlăiculesc.

Mihnea pârcălab, unul din frații lui Vlaicu, părtaș la averile acestuia, moștenite sau cumpărate împreună, a locuit o mare parte din viață la Piscani, având și el atribuții în aparatul de stat. În anul 1532, la stăruința fratelui său Vlaicu, domnitorul Vlad Vintilă îl investește cu dregătoria de stolnic, iar în anul 1546, domnitorul Mircea Ciobanul îi acordă dregătoria de pârcălab la unul din județele de nord ale Țării Românești (Argeș sau Muscel).

Pe plan politic, Mihnea pârcălab din Piscani s-a situat, după moartea fratelui său Vlaicu, în partida boierească care l-a susținut pe Mircea Ciobanul (1545-1559, cu întreruperi), iar acesta, recunoscător, i-a întărit stăpânirea asupra satelor și moșiilor cumpărate sau moștenite.

În timpul domniei lui Pătrașcu cel Bun (1554-1557) Mihnea este menținut în treapta de pârcălab, domnitorul încredințându-i unele misiuni importante, de pildă, să cerceteze împreună cu alți 24 de boieri, dacă satele Căpățâneni, Cheiani și Poienari sunt „vechi și drepte ocine” ale unor boieri argeșeni, sau sunt cotopte de către moșnenii din Aref. În timpul cercetării, Mihnea și echipa de experți (!) pe care o conducea, au constatat infracțiunea moșnenilor din Aref, pentru care domnitorul i-a sancționat cu luarea a 125 de vaci grase².

Tot cu acest prilej, de hotărnicie a satelor Căpățâneni, Cheiani și Poienari, Mihnea pârcălab și cei 24 de boieri hotarnici, au stabilit și hotarele moșiei Flămânzești a mănăstirii Argeș, cum rezultă din hrisovul domnitorului Petru cel Tânăr, din data de 6 iulie 1560³.

---

* Școala generală Țițești, județul Argeș.

¹ Teodor Dina, *Arc peste timp: 465 de ani de la moartea lui Vlaicu Piscanul*, în „Argesis” XVIII/2009 în curs de apariție.

² A. Sacerdoțeanu, *Aref un vechi sat de moșneni*, în Studii și comunicări, II / 1969, Muzeul Pitești, p. 189.

³ *Documenta Romaniae Historica* (în continuare, D.R.H.) vol. V. p. 207.

Deși menținut în dregătoria de pârcălab de către domnitorul Pătrașcu cel Bun, acesta nu i-a mai acordat lui Mihnea din Piscani atenția de care s-a bucurat în domnia lui Mircea Ciobanul. Așa se explică faptul că la 6 iulie 1555, domnitorul judecând o pricină la Pitești, între Maria, Caplea și Epraxia, și Mihnea pârcălab, pentru satele Golești, Vieroș și Mărăcineni, Pătrașcu vodă „...a rupt cărțile (actele, n.n.) lui Mihnea în Divan, fiind mincinoase (false) pentru ca să nu mai aibă nici o treabă Mihnea cu aceste sate...”⁴.

După această judecată, la Pitești, Mihnea din Piscani rămâne o figură ștersă pe plan politic; ultima dată fiind menționat, la 19 iulie 1568, când domnitorul Alexandru Mircea îi confirmă stăpânirea asupra unor proprietăți funciare din moșia Bădeni⁵.

Badea slujer din Găvănești, frate și el cu Vlaicu mare logofăt și cu Mihnea pârcălab din Piscani, este menționat pentru prima dată la 29 decembrie 1532, în hrisovul prin care domnitorul Vlad Vintilă le întărește stăpânirea asupra moșiilor cumpărate sau moștenite, printre care și proprietățile de la Piscani și Racovița.

Căsătorit la Găvănești „pe apa Teleormanului” la una din moșiile tatălui său (sau ale mamei sale Anca) Badea a avut după, moartea fratelui său Vlaicu mare logofăt mai multe judecăți cu nepotul său Vlaicu (cel mic) pentru moștenirea rămasă de la „vel logofătul” decapitat în 1544.

Prima dată, în Divanul lui Mircea Ciobanul, „...Badea așa pâra pe nepotul său, Vlaicu, că nu l-a așezat pe el Vlaicu mare logofăt ca să-l fie în loc de fiu, și să-l stăpânească el averile...”⁶.

Asemenea, s-au mai judecat și în Divanul lui Pătrașcu cel Bun și în cel al lui Petru cel Tânăr dar, de fiecare dată, martorii lui Badea nu au putut să jure că nu l-a înfiat Vlaicu mare logofăt pe nepotul său Vlaicu (cel mic) și a rămas de judecată.

La 8 ianuarie 1569, la judecata Divanului lui Alexandru Mircea, Badea slujer era în viață.

„...Iar Badea și fiii lui, Radu și Oancea, nu au putut nici acum să jure, ce cei 24 de boieri martori, și au rămas de lege și de judecată...”⁷.

După această judecată Badea slujer nu mai apare în documente. Fiii săi, Radu și Oancea, mai încearcă odată la 5 mai 1576, în Divanul aceluiași domnitor Alexandru Mircea să recupereze prin judecată partea tatălui lor din domeniul vlăiculesc, dar pierd judecata și li se pierd urma.

Vlaicu logofăt (cel mic) fiul adoptiv al lui Vlaicu mare logofăt, era fiul natural al lui Mihnea pârcălab din Piscani. Documentele de care dispunem nu ne permit să stabilim cert data și locul nașterii sale. De asemenea, copilăria, tinerețea și studiile sale care l-au ridicat în treapta de logofăt (scriitor) de cancelarie, rămân în obscuritate. În timpul domniei lui Radu Paisie (1535-1545) a fost înfiat de Vlaicu Piscanul, unchiul său, care l-a făcut stăpân pe toate averile sale.

După moartea tragică a unchiului său, în anul 1544, moștenind o avere considerabilă (averea unchiului său toată și jumătate din averea tatălui său Mihnea

⁴ *Documente privind istoria României* (în continuare, *D.I.R.*) B, sec. XVI, vol. III, p. 33.

⁵ *Ibidem*, p. 276.

⁶ *D.I.R.*, B, sec. XVI, vol. III, p. 305.

⁷ *Ibidem*, p. 305.

pârcălabul) Vlaicu cel mic și-a atras dușmănia fratelui său Mihnea armașul și a verilor săi, Radu și Oancea, relațiile dintre ei fiind mai tot timpul tensionate, din cauza nenumăratelor judecăți pentru moștenirea averilor lui „Iuda cel bogat”, decapitat pentru trădare.

Spre sfârșitul vieții sale, în urma multor judecăți cu fratele său Mihnea armașul, cu unchiul său Badea slujer și cu fiii acestuia, Radu și Oancea, neavând nici copii, Vlaicu cel „închină” toate averile sale mănăstirii Valea (Țițești-Argeș).

Prin 1577, în Divanul prezidat de Alexandru Mircea „... Vlaicu așa a întocmit, cu limba lui, ca după moartea lui să se hrănească cu averile sale jupanița lui Moma, însă numai cât va fi vie, iar după moartea ei să fie toate aceste averi ale sfintei mănăstiri Valea...”⁸.

Câțiva ani mai târziu, după „închinarea” averilor, Vlaicu logofăt cel mic a închis ochii pentru totdeauna fiind înmormântat în pronaosul bisericii mănăstirii Valea.

După moartea lui Vlaicu logofăt cel mic, soția lui, jupanița Moma, și cumnatul ei, Mihnea armașul, sunt întăriți în stăpânirea moșiilor din Năpârteni, Piscani, Negreni și Racovița, în urma unor judecăți cu stolnicul Harvat. Acesta pretindea, și chiar a reușit să convingă divanul prezidat de Mihnea Turcitul vv. că a cumpărat de la Vlaicu logofăt toate părțile lui de moșie (!), pretinzând pentru răscumpărarea lor o mare sumă de bani; 10.000 de aspri.

Și au dat (Mihnea armaș și cu Moma) acești bani toți, 10.000, în mâna lui Harvat stolnic și a rămas de lege Harvat ca să nu mai aibă nici un amestec cu averile lui Vlaicu logofăt...”⁹.

„Iar după aceea - cităm din hrisovul din 10 august 1582 - jupanița Moma nu a avut liniște de la cumnatul ei, Mihnea (...) iar domnia mea am cercetat și am judecat după dreptate și după lege și am lăsat averile rămase de la Vlaicu logofăt să fie ale soției lui Moma, însă numai cât va fi ea vie, iar după aceea să fie ale sfintei mănăstiri Valea...”¹⁰.

Împrejurările morții (fără urmași) jupaniței Moma nu ne sunt cunoscute. Se pare că s-a călugărit sub numele de „monahia Maria” fiind înmormântată în pronaosul bisericii mănăstirii valea, alături de soțul său.

Mihnea armașul din Piscani, (ultimul boier vlăiculesc) era frate cu Vlaicu logofăt (cel mic) amândoi fii ai lui Mihnea pârcălab și nepoți de frate ai marelui logofăt Vlaicu Piscanul.

Este menționat documentar pentru prima dată la 18 august 1566, când domnitorul Petru cel Tânăr îi întărește stăpânirea asupra satului Năpârteni (azi com. Berevoești-Muscel) al lui de „baștină”.

După scoaterea din domnie a lui Petru cel Tânăr (iunie 1568) Mihnea armașul și fratele său Vlaicu logofăt se alătură părții care sprijină domniile lui Alexandru Mircea și Mihnea Turcitul.

La rândul lor, domnitorii menționați, îi investesc cu diverse dregătorii (funcții publice) întărindu-le stăpânirea asupra moșiilor.

După moartea fratelui său Vlaicu (23 mai 1591) Mihnea armașul încearcă să

⁸ D.I.R., B, sec. XVI, vol. V, p. 67.

⁹ D.I.R. B, sec. XVI, vol. V, p. 45.

¹⁰ D.I.R. B, sec. XVI, vol. V, p. 47.

strice tocmeala acestuia cu călugării de la mănăstirea valea, „adică să stăpânească el toate averile și părțile de moșie rămase de la Vlaicu mare logofăt...” dar pierde judecata în fața divanului prezidat de domnitorul Mihnea Turcitul.

Prin 1587, pierde iarăși o judecată cu călugării de la mănăstirea Vieroș, pentru jumătate din satul Năpârteni vândută mai înainte lui Ivașcu Goleșcu pentru 8.000 de aspri¹¹.

În 1593, sau puțin mai înainte, vinde mai multe părți din moșia Piscani (domeniul vlăiculesc) singura, probabil care-i mai rămăsese de moștenire de la tatăl său, unui oarecare Bălboșea, pentru 3.000 de aspri¹².

După această vânzare Mihnea nu mai apare în documente. Neavând nici el copii, a lăsat „cu sufletul său” toată averea de care mai dispunea la doi nepoți; Hristodor diaconul și Dumitru logofăt Noii stăpâni ai moșiei Piscani, atât cât mai rămăsese din domeniul vlăiculesc, din acest sat, „neînchinat” mănăstirii Valea, nu s-au putut bucura în liniște de moștenirea dobândită de la unchiul lor Mihnea armașul. La 16 martie 1595, în divanul prezidat de însuși Mihai Viteazul ei se judecă cu călugării de la mănăstirea Valea, care pretindeau că ei sunt stăpâni pe întregul domeniu vlăiculesc, cât fusese al lui Vlaicu mare logofăt și al lui Mihnea pârcălab, deși acesta din urmă avea doi fiii, pe Vlaicu cel mic și pe Mihnea armașul.

„Dă domnia mea această poruncă – cităm din Cartea lui Mihai Viteazul – lui Hristodor diaconul și fratelui său Dumitru logofătul, ca să fie ei volnici să stăpânească satul Piscani, pentru că le este dreaptă și veche ocină de la unchiul lor Mihnea...”¹³.

Marea invazie turco-tătară din vara și toamna anului 1595, ca și evenimentele ulterioare acesteia, nu au permis nepoților lui Mihnea armașul să intre efectiv în stăpânirea moșiei Piscani, mai ales că amândoi locuiau la Târgoviște. Stăpânirea efectivă a moșiei în cauză de către cei doi frați vlăiculești a început după moartea lui Mihai Viteazul (1601).

„...Iar când a fost în zilele lui Șerban voievod (Radu Șerban, n.n.) Hristodor diaconul și fratele său Dumitru, ei au luat cu sila satul Piscani de la Pavel egumenul de la mănăstirea Valea”¹⁴.

Stăpânirea moșiei piscani de către frații Hristodor diaconul și Dumitru logofăt, nepoții lui Mihnea armașul, a ținut până în toamna anului 1623 (deci, aproape 20 de ani) când domnitorii Radu Mihnea și fiul său Alexandru Coconul, depozându-i de moștenirea lăsată de unchiul lor Mihnea, au dat câștig de cauză călugărilor de la mănăstirea Valea. În fața divanului prezidat succesiv de către cei doi domnitori (tatăl, și fiul în vârstă de numai 9 ani) în zilele de 2 și 3 septembrie 1623, Radu și Tudoran, feciorii lui Dumitru logofăt, și Tudora, fiica lui Hristodor diaconul, pierd dreptul de moștenire asupra moșiei Piscani, reminiscență a domeniului vlăiculesc¹⁵.

Rămași de judecată cei trei moșneni vlăiculești, moștenitori ai averilor lui Mihnea armașul din Piscani nu mai apar în documente cu proprietăți în acest sat.

Conacul lui Vlaicu logofăt, care a constituit multe decenii Curtea seniorială a

¹¹ *Ibidem*, pag. 304.

¹² *D.I.R.* B, sec. XVI, vol. VI, p. 72.

¹³ *D.I.R.*, B, sec. XVI, vol. V, p. 169.

¹⁴ *D.I.R.*, B, sec. XVI, vol. III, p. 169.

¹⁵ *Ibidem*, vol. IV, p. 308.

domeniului vlăiculesc, a intrat și el în stăpânirea mănăstirii Valea, aici stabilindu-și sediul administrația greco-călugărească a moșiei acesteia. Asemenea, biserica ctitorită de Vlaicu Pisanul, în care a fost și înmormântat după tăierea sa pentru trădare în 1544, a devenit „metoh” al mănăstirii Valea, cunoscut mai târziu sub denumirea de „Schitul Pisculești”.

După stabilirea administrației călugărești la moșia Piscani a mănăstirii valea, între aceasta și moșnenii locali, din partea de sud-vest a satului, cunoscută sub denumirea de „Piscanii de jos, ai luncii” s-au ivit neînțelegeri în privința hotarelor. O primă hotărnicie între cele două moșii (cea a mănăstirii Valea și cea a moșnenilor locali) a avut în anul 1707, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu „dându-se de atunci și Carte de alegere a hotarelor de către cei 12 boieri hotarnici, la mâna părintelui egumen, ca să știe pe unde să stăpânească...”.

O altă hotărnicie, (urmată de altele mai târziu) s-a făcut la 26 mai 1736 din porunca domnitorului Constantin Mavrocordat. Șase boieri hotarnici, însoțiți de ispravnicul județului Muscel, Preda Drugănescu, și martori locali „...Stan Purice, om bătrân ca de 65 de ani și de Ion Oaie, care au primit blestemul (jurământul, n.n.) asupra lor și au mers de au arătat hotarele...”¹⁶.

Din cuprinsul documentului se constată că moșia moșnenilor locali se învecina cu cea a mănăstirii Valea, atât în „siliște” (vatra viitorului sector Linia Mănăstirii) cât și în câmp. Asemenea, se constată că biserica veche (cea actuală, de altfel, a fost construită între anii 1773-1777, pe urmele celei vechi) era amplasată chiar pe moșia mănăstirii Valea, fostă a lui Vlaicu mare logofăt Pisanul, ctitorită de acesta în secolul al XVI-lea.

Moșnenii piscăneni, cei rămași în partea nevândută, în 1532, spre deosebire de confracții lor din cealaltă jumătate a satului, căzuți sub dependența lui Vlaicu clucer, și ajunși în stare de „rumânie”, stăpâneau în comun întreaga moșie din lunca Râului Doamnei, având și în vatra satului și „funii dispartate”, respectiv cămine pentru casă și grădină, destul de întinse deoarece situația demografică era (în sec. XVI) destul de restrânsă.

Tot ei, moșnenii piscăneni, aveau pe moșie și familii de rumâni (mai târziu clăcași) așezați cu învoială care primeau de la proprietari terenuri în folosință, pentru care dădeau dijmă din produse, precum și cămine pentru casă, având obligația să muncească pe moșia acestora în baza unor înțelegeri.

După 1623, când întregul domeniu vlăiculesc din Piscani a intrat în stăpânirea mănăstirii Valea, proprietățile moșnenilor piscăneni erau încă destul de însemnate. Pentru a contracara pătrunderea unor elemente străine în moșia satului, prin cumpărare, prin „înfrățire” sau prin alte mijloace specifice epocii, ei rămân organizați în obște (în comun) pe care o apără cu dârzenie și o mențin până dincolo de mijlocul secolului al XVIII-lea.

Reprezentanții lor în relațiile cu puterea locală și centrală, toți din „Neamul Pisanul”, cum sunt cunoscuți documentar, se afirmă în timpul hotărnicilor cu moșia mănăstirii Valea, în anii 1707, 1736 și 1777, reușind, de fiecare dată, să păstreze neștirbite hotarele moșie străbune.

Legea instituită de domnitorul Constantin Mavrocordat, la 5 august 1746, cu

¹⁶ D.A.N.I.C., M-rea Valea, mss. nr. 478, f. 49-55.

privire la desființarea „rumâniei”, lege care limita obligațiile „rumânilor” către stăpânii de moșii, menită să stopeze o serie de abuzuri ale acestora față de țăranii lipsiți de proprietăți funciare, a avut și la Piscani un efect benefic pentru țăranii. Deși liberi „numai cu capetele”, fără pământ, care rămănea în continuare al stăpânilor de moșii, fie ei boieri sau moșneni, clăcașii aveau o situație mai bună decât în trecut, obligațiile lor către stăpâni fiind limitate doar la un număr de zile-clacă pe an (între 6 și 12 zile) și la dijma din produse, de obicei a 10-a parte din acestea pentru proprietar.

La rândul lor, stăpânii de moșii avea obligația să asigure clăcașilor de pe moșie cămin pentru casă și grădină în vatra satului, precum și câte 2-3 pogoane pământ în folosință, pentru agricultură și fânețe. Spre deosebire de alte sate din zona Muscelului, unde obștile satești bazate pe stăpânirea terenurilor agricole în comun, au fost desființate relative devreme, obștea moșnenilor piscăneni a rezistat până dincolo de mijlocul secolului al XVIII-lea.

Legea instituită de domnitorul Constantin Mavrocordat, în 1746, privind desființarea „rumâniei”, lege care-i priva pe stăpânii de moșii de dreptul de a-i folosi pe rumâni la lucru pe moșie nelimitat, a contribuit mult la delimitarea în „funii” a moșiei „Piscanilor de jos ai luncii”, moment care marchează desființarea obștii din acest sat.

Astfel, în toamna anului 1759, după strângerea și împărțirea recoltei acestui an, fruntașii obștii piscănene au cerut ispravnicului de Muscel (prefectul, n.n.) cămărașul Grigore Ipsilant, să le delimiteze părțile de moșie după „moșul” fiecăruia.

Redăm integral „Izvodul după foița de împărțea a moșiei”

1759 Septembrie 30 – Izvod după foița de împărțea a moșiei Piscanilor, pe moșii, între frați, după cum li s-au căzut fiecăruia, cum se arată, anume:

Întâi s-a tras vadul morii Heroiului, a soției lui stanca și a fini-său Ioan sin Constantin Piscanul. Din capul piscului, de sub obreja morii în sus, stâneni (...) curmeziș, iar din apa morii până la arie, stâneni (...)

Făcând masă, au rămas vadul morii stâneni N (= 50)

Și am tras moșia din semnul ce am făcut al Vladuluiu Heroiu, din vadul morii în sus, pe lângă Râul Doamnei, și am găsit stâneni 894 (în litere). Și am tras și prin mijlocul moșiei, pe sub coastă, și am găsit stâneni 807 (opt sute șapte).

Din suma aceasta, împărțindu-se stânenii pe frați, am dat întâi partea lui Constantin, fratele lui Grăjdan, tatăl lui Ion, din locul morii în sus, pe lângă hotarul moșiei mănăstirii Valea în sus, stâneni 40, prin mijlocul moșiei, iar la capătul de la Râul Doamnei, stâneni 44,5, parte mică -

Am dat și partea lui Constantin, feciorul lui Șerban diaconul sin Enache Piscanul, stâneni 161, prin mijlocul moșiei, și stâneni 178 la capătul de la Râul Doamnei, parte mare.

Am dat și partea lui Ion și a lui Mihai sin (fiii lui) Istrate (Piscanul) din (partea) lui Constantin în sus, prin mijlocul moșiei stâneni 161, iar la capătul de la Râul Doamnei, stâneni 178, parte mare. Am dat și partea lui Grăjdan, alături pe din sus de (partea) lui Mihai și Ion, prin mijlocul moșiei stâneni 40, iar la capătul de la Râul Doamnei, stâneni 44,5, parte mică.

Am dat și partea lui Ștefan (Piscanul) iar alături pe din sus de partea lui Grăjdan, prin mijlocul moșiei stâneni 40, iar la capătul de la Râul Doamnei stâneni 44,5, parte mică.

Am dat și partea Pârului brat (fratele lui) Grăjdan, iar alături, pe lângă (partea lui) Ștefan, în sus, prin mijlocul moșiei stâneni 40, iar la capătul de la Râul Doamnei, stâneni 44,5, parte mică.

Și am dar și partea lui Macarie călugărul, sin Ilie Piscanul, alături pe lângă (partea) lui Pâr, prin mijlocul moșiei stâneni 161, iar la capătul de la Râul Doamnei, stâneni 178, parte mare.

Și am dat și partea lui Ianache sin Constantin Piscanul, pe din jos de călugărul Macarie și alături cu hotarul (moșiei) Negrenilor, prin mijlocul moșiei stâneni 161, iar la capătul de la Râul Doamnei, stâneni 178, parte mare”¹⁷.

Ieșirea din „devălmășie” a moșnenilor piscăneni, prin divizarea moșiei în „funii” după „moșul” fiecărui membru-copărtaș, a fost punctul final pentru desființarea obștii, care nu mai corespundea intereselor economice ale membrilor săi. Din conținutul „izvodului” după foaia de împărțea, se constată că moșia „Piscanilor de jos, ai luncii” a fost împărțită pe 5 (cinci) „moși”, ai căror urmași aveau drepturi egale în cadrul obștii.

„Dintre aceștia cinci moși – cităm dintr-un document din 1827 – patru și-au primit încă de atunci (din 1759) părțile lor întregi, iar al cincilea moși s-a împărțit iarăși la patru, viind de fiecare câte un sfert, adică a patra parte”¹⁸.

Cei patru „moși” ai moșnenilor piscăneni, părtași la desființarea obștii în 1759, cu drepturi egale de 178 stâneni, parte mare, au fost: Șerban diaconul fiul lui Enache Piscanul, Istrate Piscanul, Ilie Piscanul (prin fiul său Macarie călugărul) și Constantin Piscanul.

Al cincilea „moși” a fost atribuit lui Grăjdan Piscanul și fraților săi, Constantin și Pâr, și lui Ștefan Piscanul, nepotul lui Grăjdan, pe care-l prezumăm a fi fost fiul lui Pavel monahul, fratele lui Grăjdan.

Desființarea obștii moșnenilor piscăneni a prilejuit, cum era și firesc, și unele neînțelegeri urmate de judecăți, atât la isprăvnicat (la Prefectură) cât și la Marele Divan. Primul nemulțumit care intră în conflict cu clanul moșnenilor ieșiți din devălmășie, a fost Ianache Brătianu, ginerele lui Pâr Piscanul „care luând zestre de la soția sa Safta, o sfoară de moșie în hotarul Piscanilor” o vinde după moartea acesteia lui Nicolae Mateoiu din Câmpulung, facilitând (pentru a doua oară) pătrunderea elementelor străine în moșia moșnenilor.

În jurul anului 1773, Constantin Potoceanu un moșnean local cu suficiente resurse financiare, împreună cu sora sa, Epraxia, stareța schitului Valea Mare-Podgoria, reconstruiesc „din temelie biserica veche din Piscani, fosta ctitorie a lui Vlaicu mare logofăt Piscanul, din secolul al XVI-lea. Pentru „chiverniseala” preoților și pentru întreținerea „sfântului lăcaș” generosul ctitor, Constantin Potoceanu (neavând nici copii) i-a lăsat bisericii două moșii. Moșia „Potoceanca” de la Valea Catii, și moșia lui Macarie călugărul Piscanul, ambele moșii, lungi de la Râul Doamnei și până în Gârla Valea Catii (la nivelul gospodăriilor din acest sector). și late fiecare de câte 178 de stâneni. După moartea ctitorilor, biserica cu cele două moșii ale sale a rămas sub epitropia unui anume „Gheorghe biv treti logofăt” portărel (se pare) la isprăvnicatul de Muscel care, neputându-se ocupa cu competență de sarcina ce și-o asumase, din cauza

¹⁷ D.A.N.I.C., ms. nr. 683, f. 87. Condica de moșii Ștefan Belu, 1817.

¹⁸ D.A.N.I.C., M-rea Valea, XX bis/1.

unor abuzuri săvârșite de moșnenii locali, Gheorghe Piscanul și Ion Davidescu-Piscanul, rude cu ctitorul principal, care doreau să-și însușească pentru ei moșia bisericii, „...închină, la 29 iulie 1796, biserica cu cele două moșii ale sale” schitului Valea Mare-Podgoria, unde era stareță Ecaterina și ea (se pare) o piscancă ca și Epraxia, ctitora. Bisericii, decedată în decembrie 1778.

Intrată în stăpânirea schitului de la Valea Mare (azi orașul Ștefănești-Argeș) cu toată „osârdia” arătată de „maica stareța Ecaterina și de celelalte maici”, clădirea bisericii era în 1802 în stare de ruină, deoarece venitul realizat de pe cele două moșii ale sale „este mâncat” de moșnenii piscăneni Gheorghe Piscanul și Ion Davidescu, stareța neavând la dispoziție mijloace financiare pentru a o repara. Încă din toamna anului 1801, stareța Ecaterina dorind să scoată moșia bisericii de sub arbitrajul celor doi moșneni, se adresează domnitorului Alexandru Moruzi, care dispune către ispravnicii de Muscel să trimită la Piscani un hotarnic cu misiunea de a cerceta hotarele moșiei în cauză și de a o separa de cea a moșnenilor piscăneni vecini.

La 1 decembrie 1801 hotarnicul Sterie postelnic cercetând hotarele moșiei bisericii, în prezența „împricinaților” moșneni a găsit „împresurați stânjeni 30 la moșie Potoceanca și stânjeni 8 la moșia lui Macarie călugărul de către moșnenii Gheorghe Piscanul și Ion Davidescu”¹⁹.

În timpul hotărâniciei, „numiții moșneni au căzut cu mar rugămintele (sic!) către maica stareța ca să le lase lor acești stânjeni, pentru hrană (sic!) și pentru ca să lipsească gâlceviriile dintre ei, și așa au rămas amândouă părțile mulțumite...”.

Mulțumirea părților a fost de scurtă durată, deoarece la 4 mai 1802, când biserica a fost vizitată, din dispoziția mitropolitului Țării Românești, de către egumenul mănăstirii „după jalba moșnenilor” acesta a constatat „proasta stare” în care se găsea locașul după cutremurul din acest an, schitul către care era închinată biserica, neintervenind cu nimic pentru repararea ei. Starea precară a locașului de cult piscănean, la numai 40 de ani de la reconstrucția ei „din temelie” de către Epraxia stareța și cu frații săi, Potoceni, este constatată și de protopopul Luca de Muscel, care la data de 16 iulie 1816 făcea cunoscut mitropolitului Ignatie „proasta stare în care a găsit biserica de Piscani, venitul moșioarei acesteia, ce o are danie de la ctitorii săi mâncându-i-se de către Mihai Croitoru ginerele lui Gheorghe Piscanul”²⁰.

Sătulă de atâta șicane din partea moșnenilor piscăneni vecini cu moșia bisericii, la 6 februarie 1817, stareța Zosima de la schitul Valea Mare-Pogoria „pentru a curma gâlceviriile cu moșnenii piscani” face un schimb de moșii cu marele vistier și logofăt al dreptății Ștefan Belu:

„Adică îi dă dumnealui acea sforică (sic!) de moșie, dania bisericii de acolo (din Piscani, n.n.) ce-i metoh la numitul schit, pentru șapte pogoane de vie, pe Valea Izvoranilor, cu pământul lor și cu ogrăzile de pruni și cu vasele trebuincioase, cum și un han la drumul cel mare al Bucureștilor, în dreptul satului Pruncu, cu două odăi, cu băcănie, cu pivniță de zid și cuptor cu magazia lui, cu pământul și cu o ogradă cu 500 de pruni dați pe rod etc....”²¹.

¹⁹ D.A.N.I.C., mss. nr. 683, f. 90-91.

²⁰ *Ibidem*, XIV/4.

²¹ D.A.N.I.C., mss. nr. 683 f. 93-94, condica de moșii Ștefan Belu, copia în colecția autorului.

Logofătul Bellu, partenerul schimbului de moșii se angaja să scoată moșia cu a sa cheltuială de la moșnenii piscăneni, mijlocind pe lângă domnitorul Caragea pentru obținerea unui „hrisov gospod” respectiv pentru șapte scuteli financiare ale schitului; pogonărit, vinărit, goștinărit etc.

„Fiindcă această moșioară este sumedenie de timp de când se află în cotropire de către locuitorii ot Piscani. Ci nu numai că Sf. Schit nu s-a ales măcar cu o para chioară (sic!) dar și biserica se află închisă (!) și isterisită, mâncându-i-se acest puțin venit. În multe rânduri (spune stareța Zosima) ducându-mă acolo (la Piscani) cu cerere ca să dea și ei ceva în ajutorul schitului, am fost izgonită cu înjurături de către dânșii, sărind să mă și bată...”²².

Intrat în stăpânirea moșiei bisericii Piscani, după ce în prealabil mai cumpărase și alte moșioare de la moșnenii sărăciți de „greul birurilor”, Ștefan Bellu încearcă să-și consolideze cumpărăturile. Chiar în acest an (1817) el cere și obține de la la isprăvnicatul de Muscel pe inginerul Ioniță Ungurelu pentru a-i hotărnicii moșiile. Nemulțumiții de modul arbitrar în care s-au afectat hotărnicii, moșnenii piscăneni, Safta Pisanca și Dina Davideasca, precum și alți moșneni din Purcăreni și Negreni, Bănică Urianu, Matei Bălășoiu, Șuța Purcăreanca, Păuna Tămășeasca și Nicolae Țăcălie, reclamă la Isprăvnicat, în final, ajungând cu judecata la Curtea de Apel din București. Rând pe rând moșnenii piscăneni, precum și toți alogenii cu moșii cumpărate în Piscani, sunt nevoiți să-și vândă „ocinile” marelui boier Ștefan Bellu, demnitar de seamă al ultimelor domnii fanariote în Țara Românească.

Singurele care rezistă să-și păstreze (în parte) moșioarele sunt Safta Pisanca (fica lui Gheorghe Pisanul) și Dina Davideasca, și aceasta după multe judecăți la Curtea de Apel din București.

La 10 iulie 1827, Safta Pisanca și Dina Davideasca care, cu eforturi deosebite reușiseră să păstreze părți însemnate din moșia străbună, în urma presiunilor de tot felul din partea puternicului lor vecin Ștefan Bellu, ajung cu judecata la Marele Divan.

Domnitorul Grigore Ghica IV, luând în considerare plângerea justificată a moșnenilor, pentru încălcările făcute părților lor de moșii, dispune Marii Logofeții a Dreptății să rezolve favorabil cererea lor. Înalțul Divan, prezidat de domnitor hotărăște ca Ștefan Belu și urmașii lui să respecte hotărele moșiei moșnenilor și să poarte de grija bisericii din Piscani „căci moșia ce a luat-o cu schimb de la schitul Valea Mare a fost a bisericii, ci nu a schitului. Și încă de s-ar întâmpla, după vremi, a se dărâma biserica din vreo pricină, să fie datori, dumnealui și urmașii dumnealui, a o face la loc, cu cele trebuincioase și cu a dumnealor cheltuială...”²³.

Urmașii lor, rezultați din „spița” lui Gheorghe Pisanul, din păcate, cu continuitate în linie feminină, au supraviețuit până în zilele noastre, uitând chiar de marele rol pe care înaintașii lor l-au avut, în decursul timpului, în relațiile (destul de spinoase) cu marii vecini cu moșiile; mănăstirea Valea, Ștefan Bellu, fiul și nepotul acestuia, Alexandru și Barbu Bellu.

²² *Ibidem*, f. 98.

²³ D.A.N.I.C., M-rea Valea XX bis/1.

THE FAMILY OF THE FREEHOLDERS FROM PISCANI

Abstract

The author presents the evolution of the family of the freeholders from Piscani after the tragic death of Vlaicu Pisanul (the 1-st of October 1544) as a consequence of the fight from Fântâna Țiganului. He possessed a big landed domain - resulted from purchasings, "fraternities" and donations received from the voivodes he was faithful to - which was later lost as a consequence of the denunciation made by those from whom he had taken them.

The descendants of Gheorghe Pisanul seem to forget the important role their ancestors played in the relationships with the neighborhoods and estates: the monastery Valea, Ștefan Bellu, his son and his nephew, respectively – Alexandru și Barbu Bellu.